

Mikko Latomäki

Ihmisen ikääntyminen ja tuolin suunnittelu hoitokotiympäristöön

Opinnäytetyö

Kevät 2010

Kulttuuriala

Muotoilun koulutusohjelma

Kalustemuotoilu

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuuriala

Koulutusohjelma: Muotoilun koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Kalustemuotoilu

Tekijä: Mikko Latomäki

Työn nimi: Ikääntyminen ja tuolin suunnittelu hoivakotiympäristöön

Ohjaaja: Anne Kuusela, Jaakko Purtanen

Vuosi: 2010

Sivumäärä: 32

Liitteiden lukumäärä: 5

Työn aiheena oli suunnitella tuoli hoivakotiympäristöön. Työn toimeksiantaja oli kalustealan yritys Junet Oy. Työn tavoitteena oli suunnitella pinottava tuoli, joka vastaa annettua toimeksiantoa. Projektin toimeksiannon ja tiedonhankinnan pohjalta määriteltiin istuimelta vaadittavat ominaisuudet.

Tiedonhankinta pohjautui kirjalliseen aineistoon, joka jaoteltiin toimintakyvyn, käytettävyyden, ympäristön ja ikääntymisen osa-alueisiin. Tiedonhankinnan tavoitteena oli vastata kysymykseen miten toimintakyky, ympäristö ja ikääntyminen tulee ottaa huomioon suunnittelussa. Kirjallinen aineisto viittaa siihen, että osa-alueet tulee huomioida tapauskohtaisesti ja kokonaisvaltaisesti. Suunnitteluprosessin tulos esitetään opinnäytteessä konseptikuvin.

Avainsanat: kaluste, muotoilu, toimintakyky, ikääntyminen, hoiva-ala

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of culture and design

Degree programme: Design

Specialisation: Furniture design

Author/s: Mikko Latomäki

Title of thesis: Ageing and chair design for sheltered accommodation

Supervisor(s): Anne Kuusela, Jaakko Purtanen

Year: 2010

Number of pages: 32

Number of appendices: 5

The objective of this study was to design a stackable chair for sheltered accommodation. The work was commissioned by Junet Oy, a furniture producer and retailer in Finland. The project's brief and data acquisition were used to define main features of a stackable chair. The data consist of written material, which were processed through different aspects. Those aspects were competence, environment, usability and ageing. The aim of data acquisition was to answer question: How usability, environment and ageing should take account in design. The written evidence suggests that the aspects should be considered comprehensively and case by case basis.

Keywords: furniture, design, sheltered accommodation, competence

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 IKÄÄNTYMINEN.....	6
2.1 Ikääntyminen suomalaisessa yhteiskunnassa.....	6
2.2 Palvelukodit Suomessa.....	7
2.3 Ikääntyminen ja vanhuus.....	7
2.4 Kokemuksellinen ikääntyminen.....	8
2.5 Ikääntyminen ja toimintakyky.....	8
2.6 Toimintakyky ja siihen vaikuttavat osatekijät.....	9
2.7 Fyysisen ympäristön vaikutukset toimintakykyyn.....	10
2.7.1 Esteettömyys, turvallisuus ja käytettävyys.....	11
2.7.2 Aistittava ympäristö ja toimintakyky.....	11
2.7.3 Hoitotyön ympäristöä huomioivia metodeja.....	12
3 SUUNNITTELUPROSESSIN LÄHTÖKOHDAT.....	13
3.1 Ikääntyminen ja tuolin suunnittelu.....	13
3.1.1 Istumisen ergonomia.....	15
3.1.2 Muotokieli.....	16
3.1.3 Tuotteen turvallisuus.....	17
3.2 Muut suunnittelun näkökulmat.....	17
4 SUUNNITTELUPROSESSIN KUVAUS.....	19
4.1 Ideointi.....	19
4.2 Konseptointi.....	21
4.3 Lopullinen konsepti.....	23
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	26
LIITTEET.....	32

1 JOHDANTO

Usein fyysiseen ikääntymiseen liitetään monia toimintakyvyn heikkenemiseen johtavia tekijöitä. Nämä tekijät eivät kuitenkaan ole ikääntymisen suoranainen seuraus. Opinnäytteen tarkoituksena on vastata seuraaviin kysymyksiin: ”Miten ikääntyminen, toimintakyky ja ympäristö tulee huomioida suunnittelussa?” ja ”Mitkä osa-alueet tulee huomioida tuolin suunnittelussa?” Opinnäytteen tavoitteena on suunnitella markkinointitutkimuksen tuotehaun ja tiedonhankinnan pohjalta tuoli konsepti, joka pyrkii ottamaan edellä mainitut näkökulmat huomioon.

Raportti rakentuu niin, että ikääntymistä tarkastellaan yleisesti Suomessa, jonka jälkeen näkökulma siirtyy ihmisen toimintakykyyn ja ympäristön suhteeseen. Oman huomion saavat myös hoiva-alalla käytettävät toimintakykyä ja ympäristöä tukevat menetelmät. Itse fyysinen ympäristö on rajattu palvelu ja ryhmäkoteihin. Ikääntyneellä ihmisellä raportissa tarkoitetaan hoivakotien asiakkaita. Opinnäytteen tiedonhankinta on koostettu aineistosta, jonka valintaan on vaikuttanut aihepiiri ja suunnittelun toimeksianto. Tiedonhankinnan tavoitteena oli tukea suunnittelutyötä. Suunnittelutyön pohjana on käytetty kirjallista aineistoa ja markkinointitutkimuksen pohjalta rakentunutta toimeksiantoa. Työ on tehty yhteistyössä kalusteyritys Junet Oy:n kanssa.

2 IKÄÄNTYMINEN

Osiassa tarkastellaan aluksi ikääntymisen vaikutuksia yhteiskunnassa, palvelukohteissa ja kulttuurissa. Tämän jälkeen tarkastelun kohteeksi siirtyy ikääntyneen ihmisen toimintakyky ja ympäristö. Raportissa ikääntyneellä tarkoitetaan ihmistä joka on eläkkeellä ja hoivatyön asiakkaana. vanhuuden käsitteellä viitataan länsimaisen kulttuurin tapaan puhua vanhuudesta.

2.1 Ikääntyminen suomalaisessa yhteiskunnassa

Suomessa vanhuuseläkkeelle voi siirtyä 63–68-vuoden iässä tai vanhempana. Syyskuussa 2009 Tilastokeskus raportoi 65 vuotta täyttäneiden ja tätä vanhempien ihmisten määrän lähes kaksinkertaistuvan vuoteen 2060 mennessä. Tällä hetkellä 65 vuotta täyttäneitä on 905 000 henkilöä ja määrän odotetaan kasvavan 1,79 miljoonaan ihmiseen vuoteen 2060 mennessä. Suomessa suureksi ikäluokaksi nimetyn sukupolven arvioidaan siirtyvän eläkkeelle noin vuonna 2015. (Tilastokeskus 2009.)

Yli 85 vuotta täyttäneiden määrän ennustetaan kasvavan nykyisestä 108 000 ihmisestä 463 000 ihmiseen vuoteen 2060 mennessä. Suomen Tilastokeskuksen laskelmien mukaan hoivapalveluita tarvitsevien ihmisten määrä alkaa suuresti nousta 2020 luvulla, kun suurimmat ikäluokat saavuttavat 80–vuoden iän. (Tilastokeskus 2009.) Suomi ei ikäänny tasaisesti vaan väestörakenteen muutokset vaikuttavat paikallisesti eri tavalla riippuen asuinkunnan ikärakenteesta (Mikkola & Rasila 2006,18).

2.2 Palvelukodit Suomessa

Viimeisten vuosikymmenien kuluessa yhdeksi ikääntyneiden ihmisten asumismuodoksi on kehittynyt palveluasuminen. Palveluasumisen muotoja ovat palveluasuminen, ryhmäkotiasuminen ja tehostettu palveluasuminen. Näitä palveluita tuottavat kunnat, suuret ketjut ja yksityiset PK -yritykset.

Palveluasumisella tarkoitetaan asumisen muotoa, jossa asukas asuu omassa kodissaan ja maksaa yhtiövastiketta tai vuokraa. Asumisen lisäksi asukas ostaa erikseen tarvitsemiaan palveluita ja maksaa niistä käytön mukaan. Usein palveluasuntojen yhteydessä on yhteistiloja. Ryhmäkodit ovat usein tarkoitettu 6 – 10 ihmiselle, joiden toimintaa vaikeuttavat muistisairaudet. (Mikkola & Rasila 2006,18.)

Tehostetulla palveluasumisella tarkoitetaan asumisen muotoa, joka on suunnattu ikääntyneille, joilla on ajan tuomia haasteita elää arjessa. Tehostetun palveluasumisen tarkoituksena on tukea omatoimisuutta ja luoda turvallinen asuinympäristö asukkaille. Tavoitteena on korostaa ikääntyneiden elämänlaadun merkitystä ja vahvistaa kokonaisvaltaista hyvinvointia terveyden heikentyessä.(Seppänen 2009.)

Hoiva-alan hoitomuodoissa on tapahtunut merkittävä muutos laitospäisestä asumisesta kodinomaiseen asumiseen. Muutoksen odotetaan kasvavan entistä enemmän kodinomaiseen suuntaan väestön ikääntyessä. Mikkolan ja Rasilan mukaan vanhainkotiasumisen on muuttumassa palveluasumiseksi (2006,18).

2.3 Ikääntyminen ja vanhuus

Länsimaisessa kulttuurissa vanhuuden sanotaan alkavan silloin kun ihminen kokee itsensä vanhaksi (Wikberg 2008, 12). Usein sanotaan, että vanhuus ei ole sidoksissa ihmisen ikään (Julkunen 2005, 284) ja vanhuus saatetaan myös nähdä irrallisena ihmisen normaalissa elämänkaareissa. (Laner - Sihvola & Sihvola 1981, 71)

Outi Jolanka on tutkinut ikääntyneiden ihmisten käsityksiä vanhuudesta. Tutkimuksissaan Jolanka totesi, että vanhuus näyttäytyy puheessa ristiriitaisesti. Erilaisia vanhuuden käsityksiä Jolanka erotteli kolme. Ensiksi vanhuus nähtiin ajanjaksona, jossa yksilö on aktiivinen, tarpeellinen ja tärkeä yhteisön jäsen. Toiseksi vanhuus nähtiin kohtalomaisena luopumisen ajanjaksona. Kolmanneksi vanhuus nähtiin elämäkokemuksen ja viisauden ajanjaksona. (Jolanka 2009, 13.) Toisaalta on todettu että, julkisen puheen käsitykset eivät aina kohtaa arjen käsityksien kanssa. (Koivula 2008, 213) Koskinen toteaa vanhuuden olevan monikasvoinen ja -ulotteinen elämänjakso. (22.3.2010, 2)

2.4 Kokemuksellinen ikääntyminen

Tutkija Simo Koskinen kirjoittaa ihmisen kokemuksellisesta iästä. Tästä käsitteestä Koskinen erottelee ihmisen henkilökohtaisen iän ja subjektiivisen iän. Henkilökohtaisella iällä Koskinen tarkoittaa ihmisen suhdetta hänen elämänsä kaareensa. Kuten esimerkiksi sitä, miten ihminen on kokenut elämänsä edenneen, millaisena ihminen kokee ihmissuhteensa, sosiaaliset verkostonsa ja millainen käsitys ihmisellä on itsestään. Subjektiivisella iällä Koskinen viittaa ihmisen kokemukseen iättömyydestä. Koskinen mukaan ihminen voi kokea persoonansa muuttumattomana koko elämänsä ajan. (2006, 3.)

2.5 Ikääntyminen ja toimintakyky

Usein ikääntymiseen liitetään monia toimintakyvyn heikkenemiseen johtavia tekijöitä. Heikko toimintakyky ei kuitenkaan ole ikääntymisen suoranainen seuraus, vaan myös ympäristö ja elämäntavat vaikuttavat toimintakyvyn säilymiseen. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 19.) Toimintakyvyn käsitteestä ei ole yksimielistä hyväksyntää, mutta yleisesti käsitteen taustalla on ajatus yhteiskunnan yhä kasvavasta elinajasta, vanhuuden monikasvoisuudesta ja monesta yhtäjaksoisesta sukupolvesta. (Koskinen, 22.3.2010, 61)

Opinnäytteessä pitäydytään määritelmässä, jossa toimintakyvystä erotellaan neljään osa-alueetta: fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja henkinen toimintakyky. Jos jokin toiminta kyvyn osa-alueesta heikkenee, toimintakyky kokonaisuutena huononee ja eläminen arjessa vaikeutuu. Toimintakykyyn liitetään myös erilaiset arjen toimintastrategiat ja niiden kehittäminen. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 19.)

2.6 Toimintakyky ja siihen vaikuttavat osatekijät

Fyysisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen kykyä suoriutua fyysistä aktiivisuutta vaativista toiminnoista. Fyysinen toimintakyky jaotellaan yleiskestävyyteen, lihaskuntoon ja liikkeiden hallintakykyyn. Fyysisen toimintakyvyn mittareita ovat esimerkiksi mahdollisuudet nousta tuoilta ylös, alaraajojen lihasvoimat ja tasapaino. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 19.)

Psyykkisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen kognitiivisia toimintoja, persoonallisuutta, psyykkisiä voimavaroja ja mielialaa. Psyykkiseen toimintakykyyn luetaan kuuluvaksi ihmisen minäkäsitys, itsearvostus, päätöksenteko- ja ongelman ratkaisuvalmiudet. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 24.)

Henkisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen luottamusta ja uskoa toisiin ihmisiin, arvoihin, elämänkatsomukseeseen ja aatteisiin, myös filosofiset pohdinnat nähdään yhtenä henkisen toimintakyvyn osa-alueena. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 26)

Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen kykyä ylläpitää sosiaalisia suhteitaan. Sosiaalinen toimintakyky nähdään avainasemassa muiden toimintakyvyn osa-alueiden tukemisessa eräänlaisena liimana. (Lähdesmäki & Vornanen 2009 25.)

Toimintakykyä heikentävät erilaiset oireyhtymät. Esimerkiksi dementoivia oireyhtymiä on useita, joista yleisin on Alzaimerintauti. (Lähdesmäki & Vornanen 2009,19) Matti Huttusen mukaan dementialla tarkoitetaan tilaa, jossa ihmisen useat aivotoiminnot ovat heikentyneet. Dementiassa ilmenevälle muistihäiriölle on ominaista vaikeus oppia tai palauttaa mieleen asioita. Muistihäiriön ohella demen-tian piirteitä ovat puheen sisällön köyhtyminen, kuten myös motoristen liikesarjojen ja hahmottamisen vaikeudet. Dementiaa voi aiheuttaa myös monet keskushermoston sairaudet, puutostilat, myrkytykset ja lääkkeet. (Huttunen 2009.)

2.7 Fyysisen ympäristön vaikutukset toimintakykyyn

Ihmisen elinympäristö muodostuu rakennetusta ympäristöstä ja maantieteellisestä luonnonympäristöstä. Raportissa ympäristöllä tarkoitetaan fyysistä rakennettua ympäristöä. Lähdesmäen ja Vornanen mukaan toimintakyvyn näkökulmasta fyysiseen ympäristöön sisällytetään: paikan sijainti, tila, muoto, tilojen järjestelyn ulkonäkö ja sisustus. Näistä osatekijöistä yhdessä muodostuu tunnelma. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 38.)

Itse tunnelmaan vaikuttavia tekijöitä ovat arkkitehtoniset elementit, huonekalut, esineet ja näiden osatekijöiden suhteet ja järjestys. Tunnelmaan vaikuttavat myös äänet ja lämpötila, kuten myös esteettisyys. Esteettisyyteen Lähdesmäki ja Vornanen sisällyttävät luonnon, värit, harmonian, taiteen, esineet ja symbolit. Fyysisessä ympäristössä toimintakyvyn kannalta keskeisiä näkökulmia ovat esteettömyys, turvallisuus ja käytettävyys. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 38.)

2.7.1 Esteettömyys, turvallisuus ja käytettävyys

Toimintakyvyn näkökulmasta esteettömyydellä tarkoitetaan mahdollisimman sujuvaa osallistumista arjessa. Esteettömyyden kannalta ihanteellinen ympäristö on mahdollisimman helppokäyttöinen ja looginen kaikille käyttäjille. (Lähdesmäki & Vornanen 2009,39.) Ympäristön suunnittelun kannalta esteettömyyden keskeisiä näkökulmia ovat saavutettavuus, turvallisuus, havaittavuus ja hahmotettavuus. Esteettömyydestä voidaan erotella fyysinen, informatiivinen, palvelujen ja sosiaalisten toimintojen esteettömyys. (Lyyra, Pikkarainen & Tiikkainen 2007,44.)

Ympäristön turvallisuudella tarkoitetaan kaikkea mahdollista aina hoitoympäristön järjestyksestä kulkureittien ja paloturvallisuuden järjestelmällistä riskien kartoittamista. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 41.)

Toimintakyvyn ja ympäristön näkökulmasta käytettävyydellä tarkoitetaan ihmisen yksilöllistä kokemusta eri ympäristöissä. Yksilöllisellä kokemuksella viitataan ihmisen aikaisempiin kokemuksiin, toimintatapaan, haluamaansa suoriutumisen tasoon ja aikaisempiin kokemuksiin ympäristön esteistä tai rajoitteista. On todettu, että ihminen tottuu ympäristön käytettävyyteen, vaikka käytettävyyškartoituksissa ympäristöstä löytyisi paljon puutteita ja vaaratekijöitä. (Lyyra ym. 2007, 45–47.)

2.7.2 Aistittava ympäristö ja toimintakyky

Yksilön näkökulmasta uutta ympäristöä arvioidaan ja tutkitaan, sillä uudet ympäristöt näyttäytyvät usein neutraaleina ja vieraina suhteessa tuttuun ympäristöön. Lyyran, Pikkaraisen ja Tiikkaisen mukaan ympäristön havainnoin tavoitteena on löytää tilaan liittyviä toimintoja ja käyttäytymissäantöjä, johon opittu kulttuuri antaa ohjeet ja käytänteet. Ympäristön havainnoinnin ja kokemuksen kautta ympäristöstä syntyy paikka. Paikkaan liittyvät ihmisten erilaiset roolit ja keskinäiset suhteet. Turvallista paikkaa nimitetään lempipaikaksi. Uhattu lempipaikka voidaan kokea myös yksityisyyden loukkaamisena. (Lyyra ym. 2007, 49–51.)

2.7.3 Hoitotyön ympäristöä huomioivia metodeja

Ympäristön arviointiin ja havainnointiin vaikuttavat ihmisen kaikki aistikokemukset, myös tiedostamattomat kokemukset. Negatiivisten aistikokemusten sanotaan heikentävän ympäristön toimintakykyä tukevaa vaikutusta. Palvelukoti ympäristön toimintakyvyn yhteydessä puhutaan usein Snoezelen menetelmästä ja kodittamisesta. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 43–45.)

Snoezelen menetelmällä tarkoitetaan ympäristön suunnittelua, jossa on huomiotu terapeutit ja virikkeelliset näkökulmat. Menetelmän taustalla on ajatus vaikuttaa useaan aistiin samanaikaisesti ja tarjota erilaisia ympäristöjä, joihin on miellyttävää tulla ja rentoutua. Yleisesti tilaa pyritään harmonisoimaan ja terapeutteja tiloja voidaan luoda eri tavoin. Snoezelen menetelmään kuuluvat kuitenkin erityiset tilat, joissa tarjotaan erilaisia aistiärsyksiä. Tällaisia tiloja voi esimerkiksi olla muistelu-tilat, elämyspuutarhat, aistiton tila ja tuoksutila. Snoezelen menetelmään kuuluvat myös eettisiä periaatteita, joissa korostetaan ihmisen itsemääräämisoikeutta ja turvallisuutta. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 43–45.)

On todettu, että toimintakyvyn näkökulmasta kodin merkitys kasvaa yli 80 vuotta täyttäneillä ihmisillä, koska vietetty aika keskittyy kotiin ja sen lähiympäristöön. Kodin merkitys liitetään myös ihmisen itsemääräämisoikeuteen, kokemukseen vapaudesta ja kokemukseen elämän jatkuvuudesta. Sanotaan, että henkilökohtainen koti esineineen luo myös turvaa ympäröivässä maailmassa suhteessa heikkenevään kehoon. (Lyyra ym. 2007, 56–57.)

Toimintakyvyn näkökulmasta puhutaan usein myös ympäristön kodittamisesta. Kodittamisella tarkoitetaan kodin merkityksien rakentamista ja ylläpitämistä palvelukotiympäristössä. On todettu, että kodittaminen vahvistaa iäkkään ihmisen toimintakykyä ja elämäntyyliä. Lyyran, Piikkaisen ja Tiikkaisen mukaan koti ei rakennu vain omilla tavaroilla tai huoneella, sillä myös ympäristöllä ja sosiaalisella dynamiikalla on vaikutusta. Tästä johtuen kodittamista tehdään hoitajien ja asukkaiden yhteistyöllä uudessa ympäristössä. (2007, 59–63.)

3 SUUNNITTELUPROSESSIN LÄHTÖKOHDAT

Osiossa käsitellään suunnittelun keskeisiä näkökulmia ja korostetaan niitä osa-alueita, jotka ovat vaikuttaneet tuolin suunnitteluun. Suunnittelutyön toimeksianto rakentui toimeksiantajan tekemän markkinointitutkimuksen pohjalta. Projektin alussa tehtävänanto oli laaja, mutta projektin aikana tehtävä rajautui. Itse tehtävänantona oli suunnitella hoivakotiympäristöön ruokailutilan pinottava tuoli, jonka materiaalina on massiivipuu. Tuotteeseen tuli sisältyä seuraavanlaisia määreitä: pinottavuus, käsinojat, vaihdettava verhoilu, tukevuus ja keveys. Suunnittelussa tuli myös huomioida vaihtoehtoiset lisäominaisuudet: tuolin työntökahvat ja pyörät. Myös erilasten palvelukotien tarpeet erottua toisistaan tuli huomioida.

3.1 Ikääntyminen ja tuolin suunnittelu

Käyttäjälähtöisyyden lähtökohtana voidaan pitää ajatusta, että tuotteen tulee vastata tuotteen käyttäjän tarpeita ja soveltua käyttötarkoitukseensa. rakentaa kokonaisuus, tuote tai palvelu unohtamatta markkinointia tai valmistusta. Käyttäjälähtöisyys voidaan kuvata kolmijalkaisena tuolina, jossa jokainen tuolin jalka kannattelee kokonaisuutta. Näitä osa-alueita tai jalkoja ovat valmistus, markkinointi ja käyttäjälähtöisyys. Toimintakyky käyttäjälähtöisyyden näkökulmasta korostaa käyttäjän yksilöllisyyttä, kuitenkin unohtamatta ympäristön, tuotteen ja käyttäjän välistä vuorovaikutusta ja vuorovaikutuksen välisiä suhteita.

Toisenlaista näkökulmaa tuo ”Design for all” periaate, siinä ajatuksena ikääntymisen näkökulmasta on, että tuotteet, joissa on huomioitu ikääntyneet ihmiset soveltuvat myös nuoremmille ihmisille. Nuoremmille ihmisille suunnitellut tuotteet taas eivät välttämättä sovellu ikääntyneille ihmisille. Kiteytettynä ”Design for all” periaate on käytettävyyden ja esteettömyyden laaja-alaista huomioimista suunnittelussa. Toisaalta kauppa- ja teollisuus ministeriön ikääntymisen ja teknologian ennakoinnin tutkimusraportissa korostetaan taas ikääntymisen monikasvoisuutta ja tarkkaa kuluttajaryhmien segmentointia markkinoinnissa (Väyrynen 2003).

Tanja Kotron mukaan käyttäjälähtöisyyden kirjallisuudessa korostetaan usein sitä, että tuotteen tulee vastata käyttäjien, niin olemassa olevia kuin odotettuja, tarpeita. Kotro itse haluaa korostaa myös tuotteiden suunnittelijoiden ”vastuuta ja valtaa”, joka heillä on tuotteen ”piiloisen” käyttäjän synnyssä. Tällä Kotro tarkoittaa sitä, että suunnittelijoiden tulee myös tunnistaa omat ”piiloiset käyttäjänsä” eli itsensä käyttäjinä ja tuotteisiin luomansa oletukset käyttäjistä.(2006, 166.) Myös Simo Koskisen mukaan jokaisen tutkijan tulee myös luoda suhde vanhuuteen, joka hänen mukaansa on länsimaisessa kulttuurissa ristiriitainen. (22.3.2010, 2) Voidaan ajatella, että suunnittelussa tulee tunnistaa myös suunnittelijoiden omat ”piiloiset” käyttäjänsä eli tässä tapauksessa suunnittelijan oletukset ikääntymisestä ja vanhuudesta.

Opinnäytteessä palvelukotituolin suunnittelun keskeiseksi tekijäksi nostetaan käytettävyys. Opinnäytteessä käytettävyys määritellään SFS- EN ISO 9241-11 standardin mukaan. Siinä käytettävyyden mittareita ovat tuloksellisuus, tehokkuus ja tyytyväisyys. Käytettävyys liittyy oleellisesti myös käyttöympäristöön, käyttötarkoitukseen ja käyttötilanteeseen. (SFS- EN ISO 9241 -11 1998, 10.) Opinnäytteessä tuotteen käyttöympäristönä ovat palvelukodit ja ensisijaisesti tuolit ovat istumista varten. Tuolin käyttötilanteita voi istumisen lisäksi olla monenlaisia. Esimerkiksi tuoliin saatetaan tukeutua liikkuesssa, tuolia saatetaan käyttää korokkeena tai tuoli täytyy saada liikuteltua helposti pois muun toiminnan tieltä.

Patrick Jordanin mukaan käytettävyyden lisäksi tuotteen tulee myös tarjota käyttäjälleen mielihyvää. Mielihyvän kokemuksen edellytyksenä on helppo käytettävyys. Näitä mielihyvän osa-alueita ovat fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja henkinen mielihyvä. (2000.)

Tuolin fyysiset ominaisuudet, kuten mitoituksen ergonomia, muotokieli ja turvallisuus taas liittyvät läheisesti käytettävyyteen. Toimintakyvyn ja fyysisen ympäristön näkökulmasta käytettävyydellä tarkoitetaan ihmisen yksilöllistä kokemusta ja toimintaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä eri ympäristöissä.

3.1.1 Istumisen ergonomia

Suoranaisesti istuinergonomiaa ei ole tutkittu ikääntyneen väestön keskuudessa, joten aihealueesta on vähän tietoa. Istumatyön ergonomiaa voidaan varmasti soveltaa myös palvelukotituoleissa, mutta iän tuomat fyysiset muutokset, kuten luuston ja nivelten sairaudet vaikuttavat myös istumisen ergonomiaan.

Stephen Pheasantin mukaan istuin ergonomian määrittävät tekijät muodostuvat kolmesta osa-alueesta, jotka voidaan jakaa istuimen, istumisen ja käyttäjän osa-alueisiin. Istuimen osa-alue käsittää sisälleen tuolin mittasuhteet, mitoituksen kulmat, istuin profiiliin ja istuin materiaalin. Istumisen ja käytettävyyden näkökulmasta ergonomiaan vaikuttavat fyysiset, psyykkiset, visuaaliset tarpeet ja istumiseen käytetty aika. Käyttäjän näkökulmasta istuinergonomiaan vaikuttavat ihmisen mitat ja mahdolliset kivut, sairaudet, ihmisen verenkierto ja mielentila. (1996, 68.)

Ikääntyneen fyysisen toimintakyvyn näkökulmasta aikaisemmissa opinnäytteissä on tarkasteltu tuoilta nousemista, istuinprofiilia, istuinkorkeutta ja verenkiertoa. (Hinni 2009; Koski 2008; Koljonen 2003; Karjalainen 2000) Erityisesti istuinkorkeuden näkökulmasta Koljonen korostaa, perustuen hänen empiirisiin tutkimuksiinsa että istuinkorkeus 46 cm jäi väliinputoaja korkeudeksi, sillä lyhyet ihmiset pitivät sitä matalammista tuoleista ja pidemmät ihmiset taas korkeammista tuoleista (2003, 24).

Rani Lueder korostaa istuinergonomiassa istuinsyvyyden merkitystä. Hänen mukaansa liian syvä istuinsyvyys saattaa vaikuttaa jalkojen hermoihin ja estää verenkiertoa. Luederin mukaan istuimen korkeus voi korkeammalla kuin käyttäjän polvet, kun jalat ovat mukavasti tuetut. Lueder toteaa myös, että jokainen tuoli ei sovellu kaikille käyttäjille tai tilanteille. Toteamuksellaan hän korostaa sitä, että myös ergonomiatuolit häiritsevät säädettävillä ominaisuuksillaan jossain käyttötilanteissa. (2003.)

Stakesin palvelukotien suunnitteluoppaissa tuoleissa korostetaan erityisesti tukevuutta. (Eloniemi - Sulkava, Kotilainen, Topo & Virkola 2003,32) Stephen Pheasantin mukaan istuinergonomian lähtökohtana usein on haittatekijöiden minimoiminen ja näin mahdollisimman hyvän istuttavuuden löytäminen. Ihmistä ei suoranaisesti ole luotu istumaan. (1996, 68)

3.1.2 Muotokieli

Pentti Roution mukaan huonekalut voidaan nähdä ihmisen "toisena ihona". Hänen mukaansa ihmisten käyttämä symbolinen viestintä on niin moninaista, että yhteinäistä huonekalujen viestinnän teoriaa ei ole olemassa. Se mitä ihmiset haluavat viestittää toisilleen esimerkiksi esineillä riippuu Roution mukaan paikallisesta yhteisöstä ja sen rakenteesta. Viestintä on myös kerroksellista. (2007a.) Myös Stakesin palvelukotioppaassa todetaan, että palvelukotien sisustus on palvelukotien sisustajista, ympäristöstä ja paikallisesta käytänteistä muodostuva konsensus. (Eloniemi–Sulkava ym. 2003, 30.)

Tällä hetkellä palvelukoteihin tarjotaan muotokieleltään erilaisia kalusteita aina nostalgisista tuotteista nykyaikaisiin kalusteisiin. Kuten aiemmin todettiin, ikääntyneet ihmiset ovat hyvin laaja joukko eri elämäntilanteissa ja -tyyleissä eläviä ihmisiä. Erilaisia näkökulmia muotokielen suunnitteluun tuo myös palvelukotiympäristö ja toimintakyvyn näkökulma ympäristöstä sekä sen merkitys hoitotyössä.

Fyysisen ympäristön näkökulmasta voidaan ajatella, että ympäristö vaatii kalusteen yleisilmeeltä soveltuvuutta myös kokonaisuuteen. Esimerkiksi rikasmuotoinen kaluste vaatii omanlaista tilaansa yhtäläillä kuin uusi ja ennakkoluulotonkin kaluste. Muotokielen näkökulmasta toimeksiannossa korostettiin modernia, tukevaa ja kevyttä massiivipuukalustetta.

3.1.3 Tuotteen turvallisuus

Tuolin turvallisuus jaotellaan opinnäytteessä. neljään osa-alueeseen, joita ovat tuolin rakenteen turvallisuus, mekaaninen turvallisuus, paloturvallisuus ja tuolin hahmotettavuus ympäristöstä. Rakenteellisesti tuolin kestävyys kannalta suurin haaste on tuolin käytössä. (Routio 2007b.) Usein tuolin käyttö ei rajoitu vain istumiseen vaan tuolia käytetään myös korokkeena ja tukeutumisvälineenä. Käytöstä syntyvä liike on rakenteen kestävyys kannalta tuolien kestävyys suurimpia haasteita (Miller 2006,6).

Rakenteellisesti puutuolin heikoin kohta on sivusarjan ja tuolin kammun liitos, koska istuttaessa rakenteisiin syntyvä jännite usein avaa liitoksia. Tuolin rakennetta pyritään usein tukevoittamaan alasarjoilla, käsinojilla ja kulmapaloilla. (Miller 2006,6.) Mekaanisen turvallisuuden näkökulmasta erilaiset terävät kulmat ja liikkuvat osat saattavat luoda vaaratilanteita kalusteiden käytössä (Routio 2007b.).

Paloturvallisuus liittyy taas usein verhoiluun niin julki- kuin kodintiloissa. Verhoilumateriaalin käytöstä on olemassa julkaistuja paloturvallisuusluokituksia ja suosituksia. Hahmotettavuuden näkökulma taas liittyy tuotteen visuaaliseen selkeyteen ja löydettävyyteen. Esimerkiksi dementiaoireet tuovat muutoksia ihmisen havaintoja ja hahmotuskykyyn. (Eloniemi–Sulkava ym. 2003, 8) Toimintakyvyn ja fyysisen ympäristön näkökulmasta tuotteen hahmotettavuus ja visuaalinen selkeys liittyvät ympäristön esteettömyyteen.

3.2 Muut suunnittelun näkökulmat

Muita suunnittelulle asetettuja näkökulmia olivat palvelukotien henkilökunnan huomioiminen, teollinen valmistus ja markkinointi. Esimerkiksi toimeksiannossa osa tuoliin sisällytettävistä ominaisuuksista viittaa henkilökunnan tarpeisiin, kuten esimerkiksi tuolin työntökahvat, pyörät ja pinottavuus. Palvelukotivierailulla myös korostettiin kalusteen puhtaanapidettävyyttä, värien merkitystä ja mahdollisuutta ryhmitellä tuoleja eri tiloihin sopiviksi (Kallio 2010).

Teollisia näkökulmia tuolin suunnittelussa taas ovat erilaiset puuaihioiden dimensiot, materiaalin työstömahdollisuudet, työstöön kuluva aika ja osien liitokset sekä niiden teollinen työstettävyys että mahdollisimman vähäinen määrä. Teollinen valmistettavuus liittyy myös läheisesti taloudellisiin näkökulmiin.

Markkinoinnin näkökulmasta suunnittelussa tuli huomioida niin palvelukotien tarpeet erottua ja profiloitua toisistaan, myös toimeksiantajalla on samanlaisia tarpeita oman markkinoinnin suhteen. Tuolin asiakkaana ovat erilaiset palvelukodit, palvelukotikonseptit, palvelukoti rakennuttajat ja niin edelleen. Hoiva-alalla toimintakentän palveluntarjoajat ovat jakautuneet julkisiin, yksityisiin ja järjestötason palveluntarjoajiin

4 SUUNNITTELUPROSESSIN KUVAUS

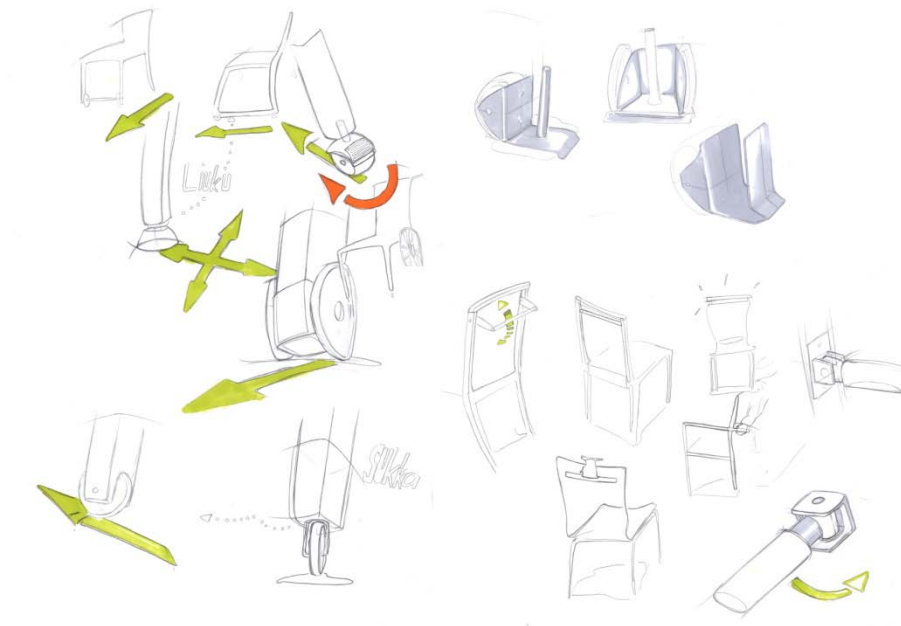
Opinnäytteen suunnitteluprosessia tai tapahtumasarjaa voidaan kuvata Ilkka Ket-tusen esittelemällä konseptointiprosessilla. Sen peräkkäisiä vaiheita ovat tuoteha-ku ja tiedonhankinta, ideointi, konseptointi ja tuotemuotoilu. (2000, 56–57.) Kappa-leessa käsitellään opinnäytteen suunnitteluprosessiin keskeiset vaiheet.

Tiedonhankinnassa kirjallinen aineisto teemoiteltiin toimintakyvyn, ikääntymisen, ympäristön ja käytettävyyden osa-alueisiin. Aineistonvalintaan vaikuttivat niin ai-hepiiri, tutkimuskysymykset kuin toimeksianto. Esitellyn aineiston tavoitteena oli luoda tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.) ja vas-tata kysymyksiin: ”Miten ikääntyminen, toimintakyky ja ympäristö tulee huomioida suunnittelussa?” ja ”Mitkä osa-alueet tulee huomioida tuolin suunnittelussa?” Toi-sena tiedonhankinnan tavoitteena oli johdattaa suunnittelija hoiva-alan ja ikäänty-misen aihepiiriin ja tukea suunnittelutyötä.

Erilaisia ideoinnin suunnitelmallisia menetelmiä prosessissa olivat esimerkiksi sa-nalliset suunnitteluveturit, käytännön kokeilut, tehtäväanalyysit. Projektin konseptit olivat luonteeltaan suunnittelua määritteleviä, joiden avulla suunnittelua tarkennet-tiin. hahmomallit ja tuotevariaatiot toteutettiin yrityksen valitsemasta konseptista.

4.1 Ideointi

Projektin aikana syntyneet luonnokset voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensimmäiset luonnokset olivat karkeita hahmotelmia ja muistiinpanoja. Siitä seuraavat luonnok-set olivat selkeämpiä asiakkaalle piirrettyjä vaihtoehtoisia hahmotelmia ideoista. (KUVA 1) Kolmannet luonnokset olivat 3d-mallinnusohjelmalla suunniteltuja yksi-tyiskohtaisia piirustuksia mittoineen ja liitoksineen.

Kuva 1: Luonnoksia pyöristä ja työntökahvoista

Luonnostelun yhteydessä käytettiin myös erilaisia sanallisia suunnitteluvetureita, jotka muodostettiin toimeksiannon pohjalta. Sanallisia suunnitteluvetureita olivat muun muassa ”liikuteltava istuin”, ”istuimen työnnettävyys” ja ”pinottavuus”. Toiminta oli luonteeltaan vaihtoehtoja ja ominaisuuksia kartoittavaa. Tuolin massaa ja sommittelua suunniteltiin yhden suhde yhteen piirustuksilla. Liitoksia ja rakenteita mietittiin mallinnuspöydällä ja hahmomallin avulla.

Ideointia ja luonnostelua tuettiin käytännön kokeiluilla (KUVA 2), arjen havainnoinnilla ja kirjallisella aineistolla. Käytännön kokeiluja olivat muun muassa tavallisten kalustepyörien testausta tuolissa, istujan liikuttaminen tuolissa, myös erilaisia tuoleja liikuteltiin ja pinottiin. Erilaisia istumiseen ja syömiseen liittyviä tilanteita havainnoitiin käytettävyyden näkökulmasta. Kokemusta palvelukoti ympäristöön saatiin vierailulla Jurvalaisessa tehostetun hoidon palvelukodissa ja suunnittelijan henkilökohtaisesta elinpiiristä.

Kuva 2: Pyörien testausta

4.2 Konseptointi

Konsepti 1 (LIITE 1) on suunnattu ryhmäkoteihin. Konseptituolin pääajatuksena on tukea erilaista ruuanlaittoon ja seurusteluun liittyvää toimintaa keittiössä. Käytännössä toimintaa tuetaan niin, että tuolin saa pöydän alle ja pöydän laskutilan käyttö helpottuu. Pinottavan tuolin saa helposti huoneen nurkkaan, jos ruokaillessa tarvitaan tilaa esimerkiksi pyörätuolille. Tuolin liikuteltavuutta helpotetaan avoimella selkänojalla. Haasteena konseptissa on matala selkänoja, joka ei välttämättä tarjoa hyvää istuinergonomiaa. Toisaalta usein ruokaillessa ihminen nojaa pöydän suuntaan eikä niinkään tuolin selkänojaan. Istuinverhoilu suunniteltiin vaihdettavaksi.

Konsepti 2 (LIITE 2) on luonteeltaan yleistuoli ja on suunnattu palvelukotien oleskelu- ja ruokailuympäristöön. Tuolin selkänojat voidaan vaihtaa valmistuksessa eri tarkoitukseen sopiviksi. Esimerkiksi korkea selkänoja tukee enemmän pitkäaikaisista istumista, mutta tällöin tuoli on vaikeasti liikuteltava ja niin edelleen. Erilaiset selkänojat tuovat myös erilaisen tunnelman tuoleihin: matala selkänoja mielletään usein enemmän ruokaluun sopivaksi, korkea taas pitkäaikaiseen olemiseen. Rakenteellisesti selkänojat valmistetaan muotopuristeesta. Tuoli on pinottava.

Yleistä oleskelua ympäristössä tuetaan myös erilaisilla irrotettavilla pehmustetuilla käsinojilla ja lehtien sekä tavaroiden säilytyspusseilla. Lähellä olevat lehdet ja tavarat antavat myös käyttäjälle mahdollisuuden hakea omaa rauhaa tai tilaa. Rakenteellisena haasteena konseptissa on tuolin liikuteltavuus ja selkänojan verhoilun vaihtaminen.

Konsepti 3 (LIITE 3) on suunnattu palvelukotien ruokailutiloihin. Vaihdeettävien verhoilujen ajatuksena on tarjota käyttäjille mahdollisuus luoda tiloja erilaisilla väreillä niin yleisesti kuin yksityisesti. Verhoilun vaihdettavuus toteutetaan tarroilla. Tuolin liikuteltavuutta pyrittiin parantamaan jättämällä takaosan kotelo aukinaiseksi, jolloin tuolista saadaan käden pienellä työkaluotteella helposti kiinni. Tässä yhteydessä liikuteltavuudella tarkoitetaan pinottavuutta ja tuolin helppoa siirreltävyttä.

Tapaamisessa yhteistyöyrityksen kanssa jatkokehitykseen valittiin konsepti 3 ja osia konsepti 2:sta. Palaverissa korostettiin tuotteen viestin merkitystä. Tuolin työntökahvojen ja pyörien suunnittelua siirrettiin eteenpäin. Hahmomallin (LIITE 4) avulla testattiin mitoitusta, ergonomiaa ja pinottavuutta. Istuttavuutta kokeiltiin eri ikäisillä ja kokoisilla ihmisillä. Testauksessa todettiin, että istuineronomia on kunnossa. Tuolin käsinojat ja verhoilu kuitenkin vaativat hiukan lisää jatkokehitystä. Kehityspalaverissa hahmomallit saivat positiivisen vastaanoton ja kehitystyö tarkentui rakenteen ja verhoilun suhteen.

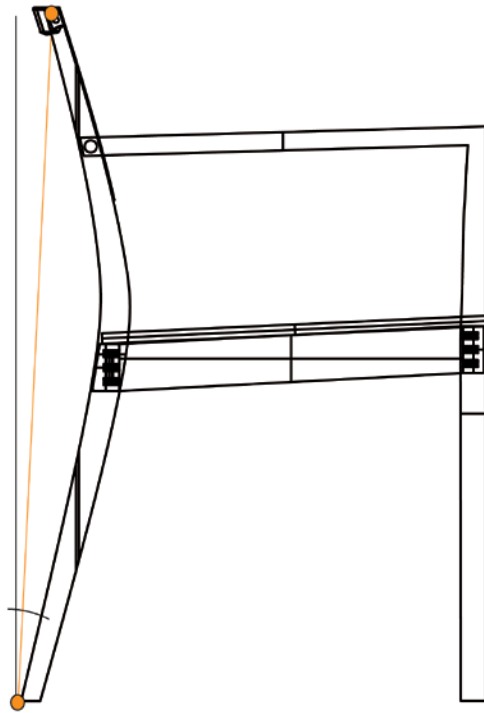
Hahmomallin rakenteen pohjalta luotiin erilaisia tuotevariaatioita. Variaatioiden tarkoituksena oli huomioida erilaisten palvelukotien tarpeet profiloitua toisistaan. Toiminnassa myös korjattiin suunnittelun puutteet esimerkiksi käsinojien ergonomiassa. Keskeisinä keinoina vaihtoehtojen luonnissa olivat pienet muutokset muotokielessä ja verhoilussa. Vaiheessa myös pohdittiin teollisia valmistustapoja erityisesti liitosten kohdalla. Jatkossa tuolista valmistetaan prototyypit.

4.3 Lopullinen konsepti

Tuoli (LIITE 5(3)) on ensisijaisesti suunniteltu palvelukotien ruokailutilanteisiin, mutta muut käyttöympäristöt eivät ole poissuljettuja. Jatkon suhteen käytettävyyttä tulee mielestäni testata palvelukotiympäristössä esimerkiksi käyttötarkoituksen, käytön tuloksellisuuden ja saavutetun hyödyn suhteen.

Tuolin ergonomian pohjalla ovat Holmbergin (2000, 46–48) ja Pheasantin esittämät ohjeelliset arvot istuinmitoituksesta (1996, 68). Ergonomian suunnittelussa erityishuomiota kiinnitettiin istuinsyvyyteen ja istuimen ryhdikkyteen. Istuinsyvyys suunniteltiin keskivertoa lyhyemmäksi, jotta tuolin istuimen etuosa ei painaisi reiden hermoja ja estäisi verenkiertoa. Lyhyemmällä istuinsyvyydellä myös helpotetaan istuimesta nousemista yhdessä käsinojien kanssa. Tuolin selkänojan kaari suunniteltiin tukemaan ristiselän kaarta. Selkänojan alaosa jätettiin aukinaiseksi, jotta lantiolle jää tilaa kääntyä taaksepäin. Istuinkorkeus on hiukan keskivertoa korkeampi.

Käytön suhteen tuolin pinottavuudessa pyrittiin huomioimaan usein tuolia pinotesa syntyvät pienet kolhut. Tuoli myös pyrittiin pitämään painoltaan mahdollisimman kevyenä, jotta sen liikuttaminen on helppoa. Tuolin selkänojan poikkipuussa on ura, joka helpottaa tuolin nostamista ja vetämistä esimerkiksi pöydän alta. Myös selkänojaan voidaan käytössä tukeutua kun tuolin ympärillä liikutaan.

Kuva 2: Tuolin sivuprofiili

Käytettävyyden näkökulmasta mielipiteitä todennäköisesti jakavat tuolin sirot käsinojat, sillä ainakin hahmomallin kokeiluissa enemmistö piti käsinojista, mutta osalle käsinojat olivat liian kapeat. Lopullisessa konseptissa käsinojien kulmaa suoristettiin ja tuolin leveyttä hiukan kasvatettiin. Konseptin käsinojiin suunniteltiin myös liitettävät puiset lisäpalat, jotka tukevat kyynärpäitä. Käsinojien pehmustetut vaihtoehdot suljettiin pois, sillä ne vaikeuttavat käsinojien puhtaanapidettävyyttä. Käsinojiin liitetään myös lehtien sekä tavaroiden säilytyspusseja.

Rakenteellisesti tuolinjalkoihin jätettiin mahdollisuus valmistuksessa jatkaa jalkojen pituutta ja näin korottaa istuinkorkeutta. Etujalan alaosa on myös neliskulmainen, jotta jatkossa mahdolliset lisäpyörät on helppo asentaa. Opinnäytteen aikana työntökahvat ja pyörät jäivät idea-asteelle. Toisaalta pyörä testeissä tuoli ja istuja liikkuvat erittäin vaivattomasti pienellä työntöliikkeellä. Vierailussa palvelukodissa tuolipyöriä käytettiin erityisesti dementia osastolla helpottamaan henkilökunnan työtä.

Muotokielen suhteen pyrittiin noudattamaan toimeksiantoa kevyen ja modernin kalusteen suhteen. Kirjoittajan näkökulmasta tuotteen yksinkertaista muotokieltä perustellaan sillä, että tuote soveltuisi mahdollisimman moneen erilaiseen palvelukotiin. Selkeä muotokieli on myös helposti hahmotettavissa muusta ympäristöstä. Tuotteen kaarevilla muodoilla tavoitellaan vaikutelmaan tuotteen kodikkuudesta. Sommittelun näkökulmasta tuolin kevyttä vaikutelmaa luotiin siroilla ja kaarevilla rakenteilla suhteessa suoriin muotoihin. Visuaalisten vastakohtien käytöllä tavoitellaan tuotteen jänteveyttä. Yksinkertaista muotoa rikastutettiin pienillä yksityiskohdilla.

Leppäsen mukaan ikääntyminen tuo mukanaan silmän linssien muutoksia ja vaikuttaa näin värien näkemiseen. Ikääntyminen muuttaa nähtyä värimaailmaa enemmän kelta- ja punasävyiseksi. Leppäsen mukaan kirkkaat ja selkeät värikontrastit auttavat ympäristön hahmottamisessa. (Leppänen 2006,107.) Konseptia varioitiin ensisijaisesti erilaisilla verhoiluvaihtoehdoilla. Kaikki vaihtoehdot ovat irrotettavia ja pestäviä. Verhoilun väri vaihtoehdoissa kiinnitettiin huomiota tuolin havaittavuuteen ja hahmotettavuuteen ympäristöstä mahdollisuuksien mukaan. Kanakaiden ja pehmusteiden suhteen valinnassa noudatettiin SL-1 paloturvallisuusluokitusta.

Tuolissa puun syysuuntaiset liitokset suunniteltiin tehtäväksi sormijatkoliitoksella, koska liitos moninkertaistaa liitoskohdan liimapinta-alan ja tuo näin kestävyttä liitokselle. Toisiinsa liitettävät osat ovat myös yhtä paksuja, joten ne voidaan hioa liimauksen jälkeen leveänauhahiomakoneella. Sormijatkoliitoksella liitetyt osat olivat käsinojan ja etujalan liitoskohta ja takajalan osat. Peilaavat sivusarjat suunniteltiin liitettäviksi kolmen tapin liitoksella etu- ja takasarjaan. Liitoksen valintaa perustellaan liitoksen kestävyydellä suhteessa pinottavaan rakenteeseen. Kolmen-tapinliitoksen käytöllä saavutetaan mahdollisimman suuri liimapinta-ala liitoskohtaan. Etu- ja takasarja liitettiin jalkoihin tappiliitoksella, koska liitoskohta ei käytössä joudu samanlaiseen rasitukseen kuin esimerkiksi sivusarjan liitoskohta. Tuolin muut osat kiinnitetään tappiliitoksella. Tuolin sarjojen muodostama kehikko tuettiin puisilla kulmapaloilla, joista istuinlevy kiinnitetään paikoilleen.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytteen tehtävänä oli vastata seuraaviin kysymyksiin: ”Miten ikääntyminen, toimintakyky ja ympäristö tulee huomioida suunnittelussa?” ja ”Mitkä osa - alueet tulee huomioida tuolin suunnittelussa?” Pysin jäsentämään vastausta aineiston pohjalta laaditulta kuvalla. (KUVA 4) ”Miten ikääntyminen tulee suunnittelussa huomioida?” Aineiston pohjalta voidaan todeta, että kohderyhmän huomioiminen vaikuttaa suunnittelun kaikkiin osa-alueisiin suoraan ja välillisesti.

Kuva 4: Ikääntyminen ja tuolin suunnittelu

Jo suunnittelun lähtökohdissa fyysisen ikääntymisen vaikutukset tulee huomioida tehdyissä päätöksissä. Esimerkiksi onko projektin tavoitteena suunnitella tuote tarkasti rajatulle ryhmälle tai kenties suunnitella tuote, joka huomioi ikääntymisen esimerkiksi ergonomiassa, mutta soveltuu yhtäläillä kaikille ihmisille. Lähtökohdat ovat erilaiset. Toisaalta voidaan aina kysyä, että ”onko ikä käyttäjäryhmän rajauksen ensisijaisesti määrittävä tai ainut tekijä?” Käyttäjäryhmiä voidaan jäsentää myös arvojen, tarpeiden, taustojen ja toimintakyvyn perusteella. Tämä ei tietenkään tarkoita ettei fyysisen ikääntymisen tuomia muutoksia kehossa tule huomioida suunnittelussa, mutta osa-alueita on muitakin.

Suunnittelun kannalta toimintakyvyn näkökulma liittyi läheisesti käyttäjään ja näin käytettävyyteen. Henkilökohtaisesti koin, että toimintakyvyn näkökulma toi mahdollisuuden jäsentää fyysisen ikääntymisen vaikutuksia suunnittelussa. Opinnäytteen suunnitteluosuudessa ikääntymisen vaikutukset pyrittiin huomioimaan ensisijaisesti fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn näkökulmasta.

Sosiaalisen ja henkisen toimintakyvyn näkökulmien huomioiminen on mielestäni haasteellisempaa ja vaatii enemmän tietoa, kohderyhmän rajausta, testausta. voidaan ajatella, että suunnittelu saattaisi vaatia selkeää eettistä ohjeistusta tuekseen ja jatkuvaa vuorovaikutteista yhteistyötä käyttäjäryhmän kanssa.

Ihmisten keskinäisen tuoteviestinnän todettiin olevan paikallista ja kerroksellista. On huomattava, että ikääntyneiden ihmisten sanotaan olevan erityisen monikasvoinen ihmisryhmä, joka varmasti vielä koostuu erilaisista paikallisista ryhmistä ympäri Suomen. Toisaalta sosiaalinen toimintakyvyn näkökulmasta voidaan ajatella että tuotteet ovat välillisesti osa tuota toimintakykyä. Jordanin mielihyvän käsitteessä sosiaalista mielihyvää tuottavat tuotteen nähdään sosiaalisia tilanteita mahdollistavina tekijöinä. (2000) Esimerkiksi kahvinkeitin tuottaa kahvitauolla mielihyvää ja tuo oman osansa sosiaaliseen kanssakäymiseen. Tuolilla istuttaessa voidaan seurustella tai ruokailla.

Henkisen toimintakyvyn huomioiminen suunnittelussa lienee vielä haastavampaa voidaan ajatella, että esimerkiksi kodin merkitys on usealle ihmiselle hyvin henkilökohtainen asia. Yleisemmällä tasolla esimerkiksi tuotteen ekologisuus ja esteettisyys voidaan nähdä osana henkistä toimintakykyä.

Suunnittelun käyttäjäryhmänä ikäihmiset ovat melko laaja kohderyhmä, puhumatkaakaan palvelukotien henkilökunnasta ja heidän tarpeistaan. Itse suunnittelutyö ja projektinhallinta sujuivat ilman sen suurempia ongelmia. Todellinen projektin haaste kuitenkin oli ja on edelleen pyrkimyksessä ymmärtää palvelukotien arkea. Muita haasteita projektissa aiheutti tiedonhankinta aineiston poikkitieteellisyys ja aihepiirin erilaiset käsitteet. Tiedonhankinnassa haasteena oli aineiston karsiminen. Jatkoa ajatellen esimerkiksi sosiaaligerontologian yhtenä osa-alueena on tutkia elämäntyyliä ja tapoja. Voidaan ajatella, että aineistosta saattaisi löytyä tietoa myös esimerkiksi käyttäjäsegmentointiin.

LÄHTEET

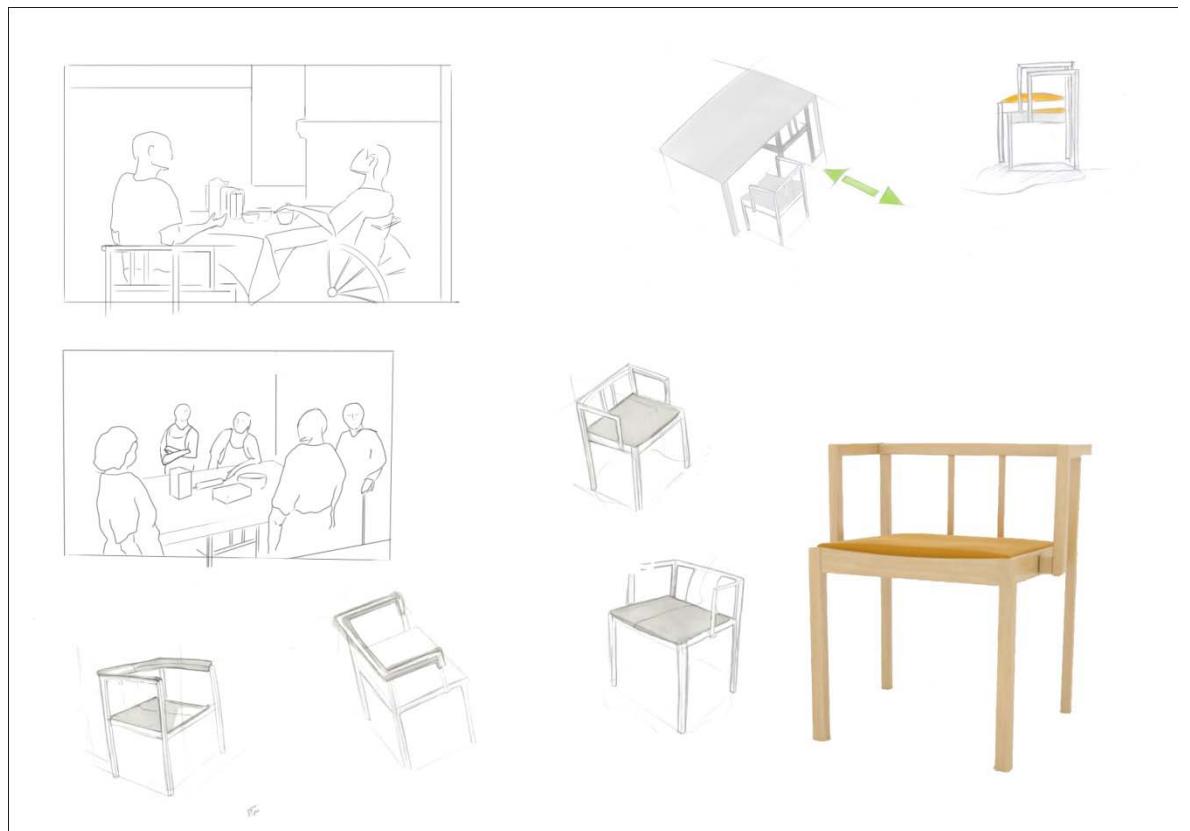
- Eloniemi-Sulkava, U., Kotilainen, H., Topo, P. & Virkola, C. (toim.) 2003. Dementiakoti–koti hyvää elämää varten: opas suunnittelijoille ja hoidon kehittäjille. Helsinki: Suomen demetiahoitoyhdistys.
- Hinni, S. 2009. Chair for all: Chair for old. Lahden ammattikorkeakoulu. Muotoiluinstituutti. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Huttunen, M. 2009. Terveyskirjasto: Dementia. [verkkójulkaisu]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. [viitattu 29.3.2010] Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00358&p_haku=dementia
- Holberg, K. 2000. Kalustemuotoiludesign. Helsinki: Rakennusalan kustantajat.
- Jolanki, O. 2009. Fate or Choise?: Talking about old age. [verkkójulkaisu] Tampere: Tampereen yliopisto, Hoitotieteen laitos. Väitöskirja. [viitattu 21.3.2010] Saatavana: <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7777-5.pdf>
- Jordan, P. W. 2000. Designing pleasurable products: an introduction to the new human factors. Lontoo: Taylor & Francis.
- Julkunen, R. 2005. Suurten ikäluokkien sankariteko. Teoksessa: A. Karisto (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 273–298.
- Karjalainen, A. 2000. Positio: Lepoasento. Lahden ammattikorkeakoulu. Muotoiluinstituutti. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Kettunen I. 2000. Muodon Palapeli. Helsinki: Werner Söderström.
- Kallio, E. 2010. Osastonhoitaja. Reininkulman tehostettu palveluyksikkö. Haastattelu. 2.3.2010. Jurva
- Koivula, R. 2008. Vanhuksen toimijuus ja pitkäaikaisosaston lounasruokalu. Jyväskylä: Kasvun ja vanhenemisen tutkijat. Gerontologia 2008(4). 204-210.
- Koljonen, T. 2002 Ruokailuryhmä ikääntyvälle. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kulttuurin ja muotoilun yksikkö. Opinnäyte. Julkaisematon.
- Koski, K. 2008. Istuin ikääntyville kotiympäristöön. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kulttuurin ja muotoilun yksikkö. Opinnäyte. Julkaisematon.

- Koskinen, S. Ei päiväystä. Ikääntyneiden voimavarat.[verkkojulkaisu] Rovaniemi: Lapin yliopisto, Sosiaalityön laitos.[viitattu 22.3.2010] Saatavana: http://www.ulapland.fi/includes/file_download.asp?deptid=19721&fileid=6931&file=20051012114012.pdf&pdf=1
- Koskinen, S. 2006. Kohtaamisia sosiaaligerontologisen tutkimuksen valossa: elämän tarkoituksellisuuden kokemuksen merkitys vanhuudessa. [verkkoartikkeli] Rovaniemi: Lapin yliopisto. Sosiaalityön laitos. [viitattu 21.3.2010] Saatavana: http://www.tampereenkaupunkilahetys.net/filearc/7_Koskinen.pdf
- Kotro, T. 2006. Käyttäjät tuotekehityksessä: lihaa, verta ja mielikuvia. Teoksessa: P. Repo (toim.), I. Koskinen & H. Grönman Innovaatioiden kotiutuminen. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2006. Kuluttajatutkimuskeskus, 159–168.
- Laner - Sihvola, A. & Sihvola, T. 1983. Asennoituminen Vanhuuteen. Teoksessa: J-E. Ruth & E. Heikkinen(toim.) Vanhuus Suomessa. Espoo: Weilin – Göös, 70–107.
- Leppänen, H. 2006. Muotoilija ja toinen: astia suunnittelua vanhuuden kontekstissa. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulun julkaisu sarja A 72.
- Lueder, R. 2003. Rethinking Sitting. [verkkoartikkeli] Calabasas: Humanics Ergo systems inc. Artikkel. [viitattu 21.2.2010] Saatavana: <http://www.humanics-es.com/rethinkingsitting.htm>
- Lyyra, T-M. Pikkarainen, A. & Tiikkainen, P.(toim.) 2007. Vanheneminen ja terveys. Helsinki: Edita.
- Lähdesmäki, L. & Vornanen, L. 2009. Vanhuksen parhaaksi: Hoitaja toimintakyvyn tukijana. Helsinki: Edita.
- Mikkola, K. & Rasila, H. 2003. Senioriasuminen Suomessa ja ulkomailla. [verkkojulkaisu] Teoksessa: Y. Tuppurainen (toim.) Tulevaisuuden senioriasuminen – hanke: Loppuraportti, 14–49 [viitattu 29.3.2010] saatavana: <http://herkules.oulu.fi/isbn9514281594/isbn9514281594.pdf>
- Miller, J. 2006. Chair making and Design. Fresno: Linden Publishing.
- Pheasant, S. 1996. Bodyspace: Anthropometry, Ergonomics and the Design of Work. [verkkokirja] Lontoo: CRC Press.[viitattu 10.3.2010] Saatavana: Ebrary tietokannasta: vaatii käyttöoikeuden

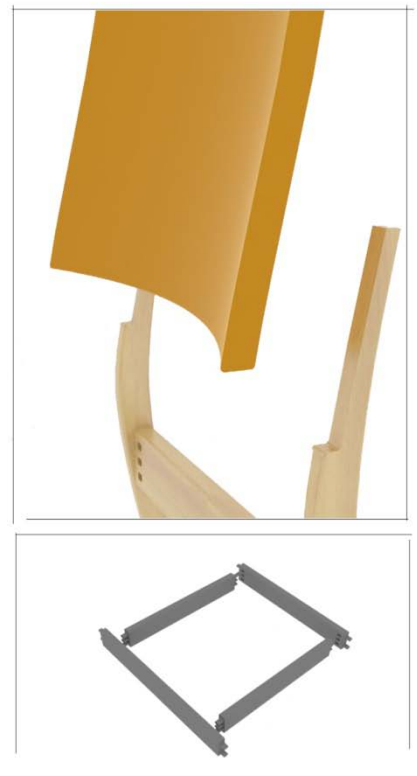
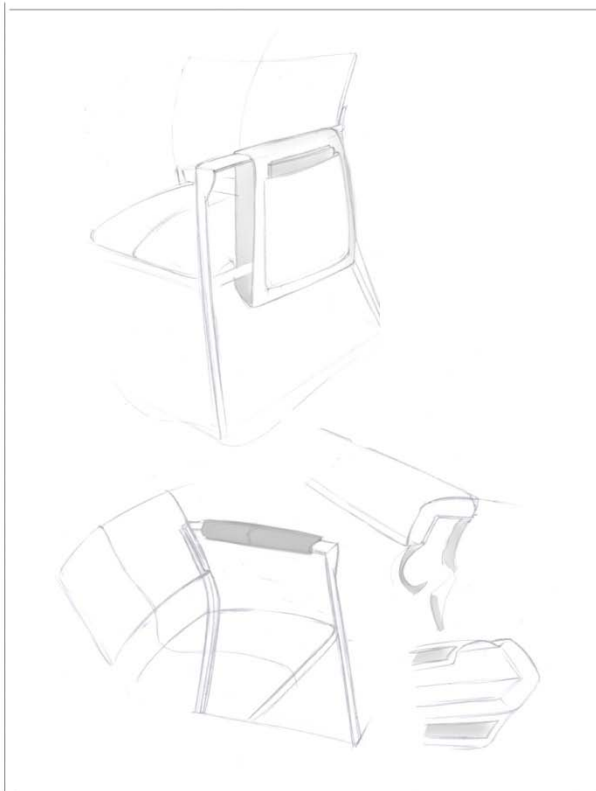
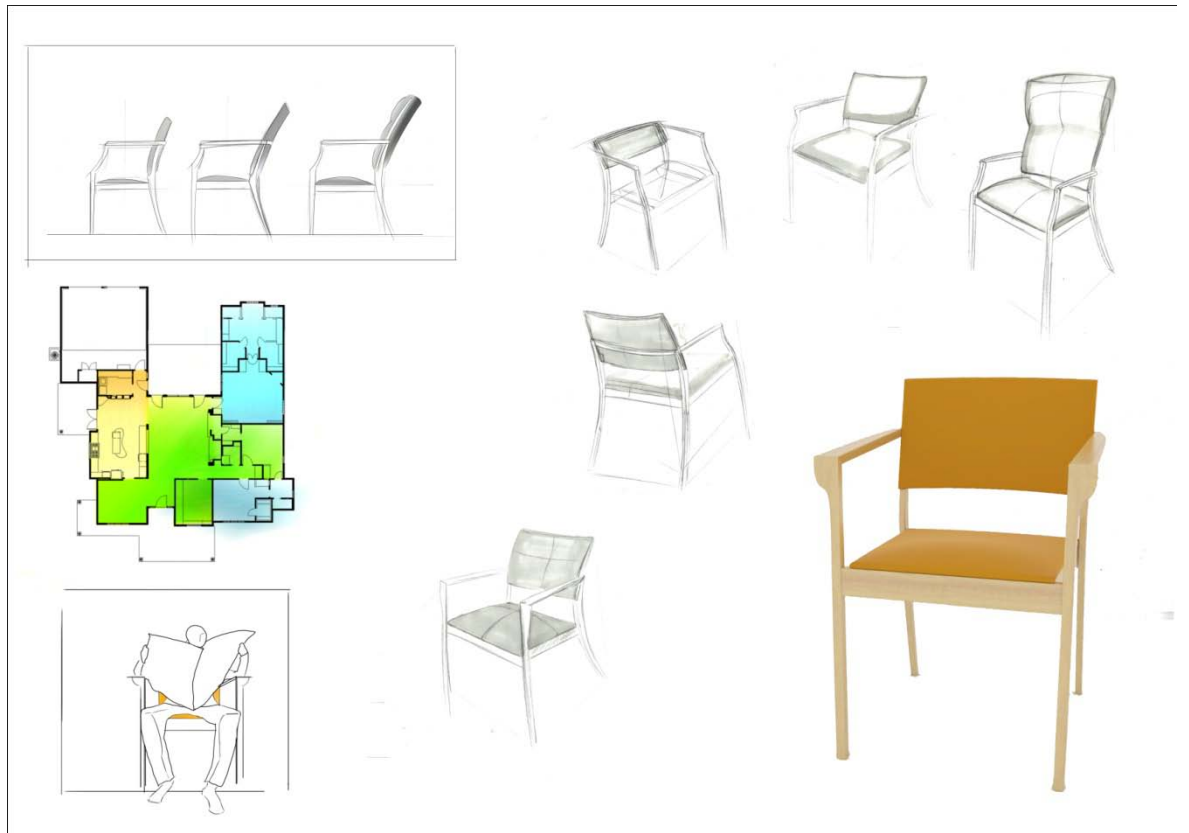
- Routio, P. 2007a. Tuotteen turvallisuus. [verkkajulkaisu]. Taideteollinen korkeakoulu. Avoin yliopisto. Artikkel. [22.4.2010] Saatavana: <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/059.htm>
- Routio, P. 2007b. Huonekalujen teoria. [verkkajulkaisu]. Taideteollinen korkeakoulu. Avoin yliopisto. Artikkel. [22.3.2010] Saatavana: <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/038.htm>
- Seppänen, T. 2009. Tehostettu palveluasuminen. [Verkkajulkaisu]. Imatra: Sosiaali ja terveystalvet. [viitattu 10.4.2010] Saatavana: <http://194.251.35.222/Kiinteasivu.asp?KiinteasivuID=4454&NakymaID=213>
- SFS- EN ISO 9241 -11. 1998. Käytettävyyden määrittely ja arviointi. Helsinki: SFS - Suomen standardisoimisliitto
- Tilastokeskus. 2009. Väestöennuste 2009 – 2060. [verkkajulkaisu] Tilastokeskus. [10.3.2010] Saatavana: http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_fi.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Väyrynen, E. 2003. Väestön ikääntyminen - haaste ja mahdollisuus teknologian ennakkoinnille ja innovaatioille. [Verkkoraportti] Kauppa ja Teollisuus ministeriö. Teknologia osasto. Tutkimuksia ja raportteja 7/2003. Helsinki: Edita [viitattu 3.4.2010] Saatavana: [http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/14BEBA69DE2FF20DC2256DF00035C54F/\\$file/tura17teo.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/14BEBA69DE2FF20DC2256DF00035C54F/$file/tura17teo.pdf)
- Wikberg, M. 2008. Vanhuus muokkaa mielikuvia. [verkkajulkaisu]. Taideteollinen korkeakoulu, Muotoilun laitos, Helsinki. Pro gradu – tutkielma. [viitattu 22.3.2010] Saatavana: http://dfasuomi.stakes.fi/NR/rdonlyres/3AFB6950-6210-4A75-B4F7-75B04ACA2288/0/vanhuusbrandi_pienires.pdf

LIITTEET

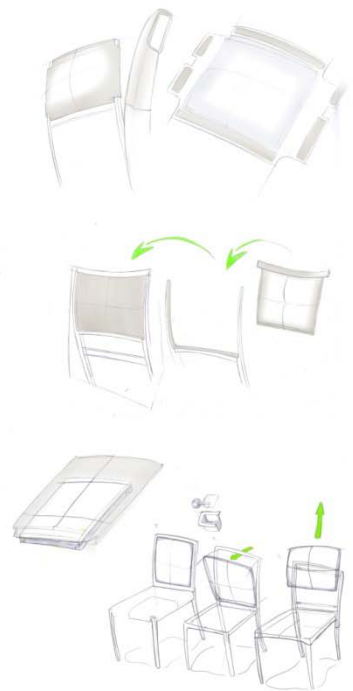
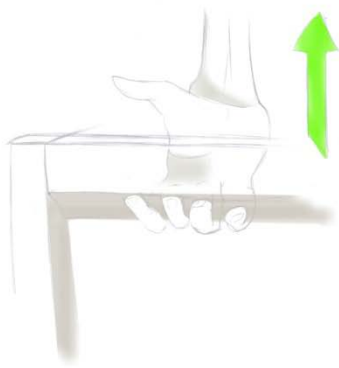
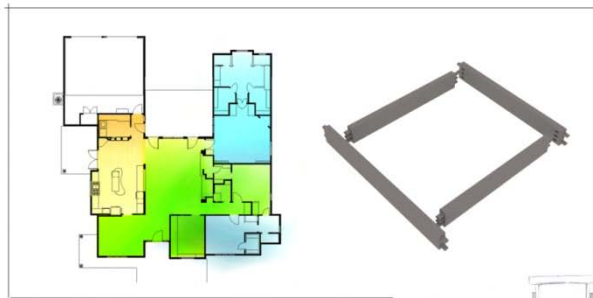
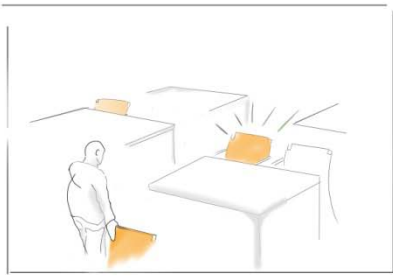
Liite 1. Konsepti 1

Liite 2. Konsepti 2

Liite 3. Konsepti 3

Liite 4. Hahmomallit

